

Весці БДПУ

Штоквартальны навукова-метадычны часопіс.
Выдаецца з чэрвеня 1994 г.

№ 4(54) 2007

СЕРЫЯ 2.
Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія.
Эканоміка. Культуралогія

Змест

Галоўны рэдактар:
П. Дз. Кухарчык

Рэдакцыйная калегія:

- Н. Г. Алоўнікава
А. І. Андарала
(*нам. галоўнага рэдактара*)
У. В. Амелькін
В. А. Бондар
М. К. Буза
В. В. Бушчык
(*нам. галоўнага рэдактара*)
Ю. А. Быкадораў
(*нам. галоўнага рэдактара*)
І. В. Бялько
А. М. Вітчанка
С. Я. Гайдукевіч
К. У. Гаўрылавец
А. А. Груці
В. М. Дабранскі
Л. М. Давыдзенка
А. В. Данільчанка
М. М. Забаўскі
В. Б. Кадацкі
Я. Л. Каламінскі
У. М. Калюноў
Л. В. Камлюк
Л. А. Кандыбовіч
І. В. Катляроў
П. В. Кікель
Г. А. Космач
У. М. Котаў
Н. І. Кунгурава
М. В. Лазаковіч
І. Я. Левяш
М. І. Лістапад
А. М. Люты
У. А. Мельнік
І. А. Р...

Весці БДПУ
сер 2, № 4, 2007

Гісторыя

- Шаўчук І.І.* Дынаміка колькаснага складу аспірантуры па гуманітарных дысцыплінах (20–30-я гг. XX ст.) 3
- Здановіч У.В.* Падрыхтоўка кадрў вышэйшай кваліфікацыі па гісторыі Беларусі перыяду Вялікай Айчыннай вайны (1990–2005 гг.) 7
- Помазай С.В.* Сацыяльны і нацыянальны склад навучэнцаў прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў БССР у першай палове 1920-х гг. 13
- Мініцкі М.І.* Гістарычныя адукацыйныя веды: роля кагнітыўных практык 18
- Вуглік І.Р.* Сацыяльна-дэмаграфічныя характарыстыкі беларускага сялянства XVIII ст. 22
- Русецкі С.В.* Вывучэнне традыцый дабрачыннасці ва ўсходніх славян у беларускіх, расійскіх і ўкраінскіх даследаваннях XIX – пачатку XXI ст. 25
- Атрушкевіч М.М.* Гільдзейскае заканадаўства ў Беларусі ў 20-я гг. XIX ст. 30
- Лаўрыновіч Д.С.* Віленскія акцыябрысты і іх саюзнікі ў пачатку XX ст. ... 33
- Вараб'ёў А.А.* Да пытання аб выніках выбараў ва Устаноўчы сход у Гарадоцкім павеце Віцебскай губерні 37
- Крыварот А.А.* Узаемадзеянне беларускіх і расійскіх партызан (1941–1944): гістарыяграфія за 1941–1965 гг. 40
- Вялікі А.Ф.* Савецка-польскае Пагадненне аб рэпатрыяцыі ад 25 сакавіка 1957 г. як нарматыўна-прававая база рэпатрыяцыі палякаў з БССР у Польшчу 45
- Папоў М.А.* Дапаможныя біскупы Магілёўскага рымска-каталіцкага архібіскупства ў эпоху мітрапаліта Станіслава Богуша-Сестранцэвіча (1773–1826 гг.) 50
- Скарабагатая І.А.* Нацыянал-сацыялістычны рух у Аўстрыі (1920-я гг.) 55

Філасофія

- Кікель П.В., Абалевіч І.В.* Беларускі шлях развіцця: праблемы і перспектывы 60
- Таркан І.І.* Канцэпцыі дыялога культур у рускай філасофскай думцы другой паловы XX ст. 63
- Ігнатовіч А.Л.* Неасакратаўская размова ў кантэксце развіцця кагнітыўнай навукі другога пакалення 66

Паліталогія

- Сімановіч І.С.* Метады экстрапаляцыі і параўнальнага аналізу народных адносін 69

- ской и Мозырской профтехшкол деревообделочников.
43. Фонд 42. – Воп. 1. – Спр. 1384. Статистические сведения о составе Горецкой профессионально-технической школы на 1924/25 учеб. г.
44. Фонд 42. – Воп. 1. – Спр. 1385. Отчет о состоянии и работе, докладная записка педсовета Городокской профессионально-технической школы металлистов.
45. Фонд 42. – Воп. 1. – Спр. 1389. Отчет о состоянии и работе Витебской и Минской профессионально-технических школ швейпрома.
46. Фонд 42. – Воп. 1. – Спр. 1391. Отчет о состоянии и работе Минской и Могилевской профессионально-технических школ обувного производства.
47. Фонд 42. – Воп. 1. – Спр. 1392. Отчет о состоянии и работе Мозырской профессионально-технической школы деревообделочников за 1923/24 учеб. г.
48. Фонд 42. – Воп. 1. – Спр. 1393. Отчет о состоянии и работе Оршанской профессионально-технической школы деревообделочников за 1923/24 учеб. г.
49. Фонд 42. – Воп. 1. – Спр. 1395. Статистические сведения о составе учащихся Чаусской профессионально-технической школы металлистов на 1924/25 учеб. г.
50. Фонд 42. – Воп. 1. – Спр. 1397. Отчет о состоянии и работе Быховской и Рогачевской учебно-практических мастерских.
51. Фонд 42. – Воп. 1. – Спр. 1400. Отчет Кричевской учебно-показательной мастерской Кричевской волости Чериковского уезда за 1923/24 учеб. г.
52. Фонд 42. – Воп. 1. – Спр. 1404. Статистические сведения о составе учащихся Тетеринской учебно-практической мастерской Круглянкой волости Могилевского уезда за 1924/25 учеб. г.
53. Фонд 42. – Воп. 1. – Спр. 1405. Отчет о состоянии и работе Толпечицкой учебной слесарно-кузнечной мастерской Княжицкой волости Могилевского уезда за 1923/24 учеб. г.
54. Фонд 265. – Воп. 1. – Спр. 166. Протоколы заседаний секретариата президиума Совпрофбела.
55. Фонд 265. – Воп. 1. – Спр. 173. Протоколы заседаний пленума культотдела и совещаний орготдела Совпрофбела. Инструкция и положение о порядке проведения выборов в РКИ. Аннотация: Штаты отдела охраны труда Совпрофбела на 1921 г.
56. Фонд 265. – Воп. 1. – Спр. 730. Протоколы заседаний II Всебелорусского съезда профсоюзов.
57. Фонд 265. – Воп. 1. – Спр. 1813. Постановления ЦИК БССР. Резолюции и постановления IV Всебелорусского съезда профсоюзов, протоколы заседаний президиума ЦИК БССР, планы и отчеты о работе культотдела.

SUMMARY

The article contains interesting information about national structure of pupils, which influences of Belarusization policy on changes in the policy of Belarusization. The author came to the conclusions that the importance of this parameter for formation of the national staff of qualified workers is vivid.

УДК 930.1

М.І. Мініцкі,

кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры гісторыі старажытных
цывілізацый і сярэднявечча БДПУ

ГІСТАРЫЧНЫЯ АДУКАЦЫЙНЫЯ ВЕДЫ: РОЛЯ КАГНІТЫЎНЫХ ПРАКТЫК

Зыходная гіпотэза: праблемы вывучэння ў школах і ВНУ прадметаў гісторыка-грамадазнаўчага цыкла ва ўмовах разнастайнасці форм навучання знаходзяцца ў рэчышчы даследавання працэсаў інтэграцыі і дыферэнцыяцыі гістарычных ведаў. Агульным сродкам кіравання гэтымі працэсамі з'яўляюцца кагнітыўныя практыкі, якія разглядаюцца намі як аперацыйнальнае прымяненне інструментарыя гістарычнай навукі і сродак навучання.

Актуальны стан гістарычных адукацыйных ведаў. Па выказванні вучоных самых розных напрамкаў (педагогаў, метадолагаў, філосафаў), стан адукацыі можна вызначыць як парушэнне ці нават разрыв шматлікіх сувязей паміж прадметна-змястоўнымі ведамі і дзеяннем (пазнавальным, сацыяльным і г. д.). Так, расійскі педагог В.І. Слабодчыкаў сцвярджае, што галоўная адукацыйная праблема – гэта «раз-

рыв между образовательным знанием и практическим педагогическим действием» [13, с. 31]. Метадысты-гісторыкі адносна метадалагічнага складальніка гістарычных адукацыйных ведаў прыйшлі да несучышальнай высновы, што «содержание современного исторического образования можно представить пока как набор неупорядоченных моделей отдельных исторических курсов» [2, с. 158]. Па сцвярджанні філосафа В.Е. Рагуліна, «доминирующий ныне в преподавании научно-методологический аппарат изучения, осмысления и постижения истории несовершенен и односторонен» [12, с. 14].

Важна тое, што вучоная канстатуюць неабходнасць прымянення ў структураванні зместу гістарычных курсаў розных тэарэтыка-метадалагічных падыходаў. У замежнай літаратуры гэта палажэнне фіксуецца таксама дастаткова пэўна. На думку Жака Дэпора, якасць адукацыі

залежыць ад метадаў пабудовы зместу адукацыі і навучання, вучэбных праграм і вучэбнай літаратуры [5, с. 33]. Разам з тым адзначым, што новыя метадычныя дапаможнікі па гісторыі пакідаюць у баку пытанні метадалагічнага канструавання зместу вучэбных прадметаў па гісторыі – іх аўтары не ставяць перад сабой такой мэты, паколькі яна не ўваходзіць у іх сферу дзейнасці.

У цэлым, у гісторыкаў узнікла тая ж праблема, што і ва ўсіх гуманітарыяў: «существует настоятельная потребность в разработке совокупности отдельных процедур, мнемонических правил, переводящих философскую или общенаучную теорию на язык конкретного научного действия...» [1, с. 80]. Сукупнасць задач гэтай праблемы філосафы адносяць да сферы метадалогіі. Тэхналогія прымянення сістэмы метадаў філосафскіх ведаў у шырока разумеемай рознаўзроўневай практыцы – прэрагатыва менавіта метадалагічных ведаў. Развіваючы гэта палажэнне, неабходна звярнуць увагу на кагнітыўныя практыкі: сукупнасць пазнавальных метадаў, сродкаў і форм, аб'яднаных на аснове міждысцыплінарнага падыходу. Гэта значыць неабходна наяўнасць дакладна вызначанага, адпрацаванага і сістэматызаванага інструментарыя навукі, які служыць сродкам пераводу тэарэтыка-метадалагічных пабудоў у працэсуальную кагнітыўную практыку.

У навучанні кагнітыўныя практыкі спрыяюць фарміраванню інтэлектуальных навыкаў, прыёмў, стратэгий, зўрыстык, што забяспечваюць самаарганізацыю мыслення і дзейнасці навучэнцаў [6, с. 196]. Адначасова адзначым адсутнасць прыкладных распрацовак у форме вучэбных дапаможнікаў, прызначаных для навучання аперацыям па апрацоўцы і прадстаўленні гістарычных адукацыйных ведаў. Дапаможнікі метадалагічнай накіраванасці заснаваныя на дыялектычным і гістарычным матэрыялізме, у сваю чаргу, адыгралі пазітыўную ролю ў пабудове гістарычных вучэбных ведаў [3; 7]. У наш час патрабуюцца прынцыпова новыя выданні, якія прыцягваюць увесь спектр пазнавальных сродкаў, а асноўную ўвагу неабходна надаваць сістэмнай канцэптуалізацыі ведаў, бо ў адукацыі «сфарміраваныя звесткі выступаюць не разрозненнымі фрагментамі, логічна не звязанымі адна з другой, а інтэграванымі ў канцэптуальную сістэму, апісваючую працэс пабудовы аб'екта, а не проста самаго аб'екта» [11, с. 30]. Асноўны сэнс канцэптуалізацыі заключаецца ў здзяйсненні ўзаемадзеяння навук, якое адбываецца ва ўмовах інтэграцыі. Канцэптуалізацыя – гэта «... працэс становлення сістэмы метадаў, аснованых на агульных канцэптуальных прадставленнях, узнікаючых у выніку ўзаемадзеяння» [9, с. 303].

Праблемы інтэграцыі і дыферэнцыяцыі. На наш погляд, у гістарычнай адукацыі адбылося парушэнне ўзаемадзеяння паміж дыферэнцыяцыяй і інтэграцыяй адукацыйных працэсаў. Сродкам рашэння гэтай праблемы могуць стаць кагнітыўныя практыкі – аперацыі па апрацоўцы і прадстаўленні ведаў, якія зрабляць гэтыя працэсы больш узгодненымі і кіруемымі. У гістарычнай адукацыі мы стаім перад дылемай: што больш эфектыўна – выкладаць разрозненыя фрагменты ведаў ці заняцца фарміраваннем канцэптуальнага бачання гісторыі як гуманітарнай адукацыйнай дысцыпліны? Агульная тэндэнцыя ў гістарычнай адукацыі заключаецца ў пераходзе ад лінейных структур да шматмерных, якія найбольш адпавядаюць інтэграцыйным працэсам. Для гістарычнай навукі і сістэмы гістарычнай адукацыі важным з'яўляецца стварэнне інтэграцыйных сістэмна-арганізаваных кагнітыўных структур ведаў. У выніку інтэграцыі гэтыя схемы ўпісваюцца ў агульны метадалагічны комплекс гуманітарных дысцыплін.

У самой гістарычнай навуцы з'явіліся канцэпцыі, якія адмаўляюць адзінства гістарычных ведаў і пабудаваныя на дэцэнтралізацыі ўяўленняў аб гістарычным працэсе. Філосафы, а следам за імі і метадысты-гісторыкі, пачалі шукаць новыя падыходы да пабудовы гістарычных ведаў. Метадысты канстатавалі, што на сучасным этапе пазіцыі культуралагічнага падыходу аслаблі, а яго месца стаў займаць рызюмны падыход, адмаўляючы наяўнасць сэнсу ў гісторыі [2, с. 21]. Разнастайнасць падыходаў у школьнай гістарычнай адукацыі – своеасаблівае рыса сучаснага этапу развіцця дыдактыкі гісторыі ў Расіі.

Намі контурна выкладзены асновы канцэптуальнай інтэграцыі гістарычных ведаў, але якая патрэба ў іх інтэграцыі? Існуе думка, што ў гістарычнай адукацыі інтэграцыя дазваляе: 1) ліквідаваць паралельнасць вывучаемых дысцыплін і тым самым рацыяналізаваць навучанне: скараціць аб'ём, павысіць аперацыянальнасць, знайсці міждысцыплінарныя сувязі; 2) атрымаць новыя тыпы зместу адукацыі і пазнавальных дзеянняў; 3) змяніць стыль навучання, зрабіць яго канцэптуальным і набліжаным да культуралагічнай парадыгмы. У прынцыпе, новая якасць ведаў характарызуецца валоданнем не столькі аб'ёмам ведаў, колькі здольнасцю чалавека звязваць розныя іх тыпы. Асноўная задача для сучаснай агульнаадукацыйнай сістэмы – гэта асваенне новых спосабаў і тэхнік мыслення [4, с. 112]. Ускладненне даследуемых аб'ектаў патрабуе «новой структуры знанняў, другога маштаба і спосаба іх інтэграцыі, моцнай і асаблівай асаблівасцю структуры «большой системы», состоящей из многих объектов-подсистем с множеством согласующихся параметров...» [11, с. 80].

Прывядзём некаторыя варыянты магчымай інтэграцыі гістарычных ведаў:

1. Тэматычная інтэграцыя па прадметным прынцыпе і перыядах гісторыі.

2. Перанос прынцыпаў фундаментальнай тэорыі на розныя галіны вывучэння гісторыі: прымяненне мадэлей розных канцэптуальных падыходаў да пабудовы курсаў гісторыі Беларусі і сусветнай гісторыі.

3. Выкарыстанне ведаў аднаго прадмета пры вывучэнні іншага: прымяненне тэкстуальных метадаў для крытычнага аналізу крыніц.

4. Адзінства метадаў арганізацыі, апрацоўкі і прадстаўлення ведаў канкрэтнай гістарычнай дысцыпліны ў рамках агульнагуманітарнай метадалогіі.

5. Праблемная інтэграцыя: праблема ўзаемасувязі прыроды, грамадства і чалавека, яе шырокі культуралагічны аспект.

6. Узаемадзеянне вербальна-паняційнага зместу і знакава-сімвалічнай формы яго прадстаўлення і выхад на падсвядомасць.

7. Інтэграцыя тыпаў камунікацый: мыследзейнаснай, даследчай, праектнай, плануючай, арганізацыйнай.

8. Камунікатыўна-каштоўнасая інтэграцыя, якая дазваляе аб'ядноўваць розныя віды светапогляду і з'яўляецца сродкам маральна-псіхалагічнай устойлівасці [4, с. 163–164].

Механізмы інтэграцыі:

1. Работа з сістэмай ведаў, а не з асобным іх фрагментам. Тут важна ўсведамленне адзінства гэтых двух кампанентаў – калі маеш справу з агульнай структурай ведаў, нельга забываць аб месцы фрагмента, і наадварот, калі маеш справу з фрагментам, нельга забываць аб агульнай структуры.

2. Фарміраванне новых ведаў на аснове крытычнай сувязі з сістэмай ранейшых ведаў і бачання, у чым заключаецца прырост новых ведаў.

3. Арганізацыя комплексаў-сістэм ведаў з розных прадметаў.

4. Аднаўленне гістарычных традыцый у кагнітыўнай культуры і прымяненні норм пабудовы і форм прадстаўлення ведаў [4, с. 264].

Інтэграцыя немагчыма без дыферэнцыяцыі, апошняя звязана з пастаянным павелічэннем аб'ёму ведаў, уводам новых дысцыплін, развіццём спецыялізацыі навукі і вытворчасці. Увядзенне новых прадметаў звязана з умовамі хуткага абнаўлення ведаў, што даволі аб'ектыўна. Найбольш інтэнсіўна працэс дыферэнцыяцыі праяўляецца ў варыятыўнасці навучання, упліку канцэнтраў зместу адукацыі і прафілізацыі навучання. У сувязі з гэтым «...в Нацыянальным інстытуте адукацыі Рэспублікі Беларусь ажыццяўляецца разробка тэарэтычных і нор-

матывных моделей, состава, структуры, перацяжка і праграмм занятых па інтарэсам, факультатывов і курсов по выбору, которые должны обеспечить реализацию вариативного компонента содержания образования в учебно-образовательном процессе общеобразовательных учреждений» [10, с. 3].

Мы лічым, што рэалізацыя варыятыўнага кампанента навучання прадугледжвае выкарыстанне інтэграцыйных падыходаў у канструяванні зместу гістарычнай адукацыі. Пошукі аднаго, магчыма, самага лепшага, падыходу не мяняюць сутнасці – аднабаковасці ва ўспрыманні гістарычнай рэчаіснасці. Монацэнтрызм у структуры гістарычнай адукацыі супярэчыць з'явам шматфактарнасці і поліпарадыгмальнасці ў гістарычнай навуцы, росту значнасці агульнагуманітарнай метадалогіі. Даследчык з жорсткай сістэмай інтэлектуальнага рэагавання ў хуткім часе не знойдзе сабе месца ў новай сістэме інтэлектуальных камунікацый. Асновай для інтэграцыі становіцца не столькі змест, колькі звязаныя ў адзіны комплекс формы арганізацыі ведаў і прынцыпы мыслення. Ва ўмовах варыятыўнасці і міждысцыплінарнасці гістарычнай адукацыі зварот да кагнітыўных практык гуманітарных навук стане вострай неабходнасцю.

Адзначым, што развіццё метадалагічных асноў гістарычнай навукі з'яўляецца вынікам узаемадзеяння метадалагічнага комплексу агульнагуманітарных ведаў з гістарычнай навукай, а таксама за кошт унутранага развіцця метадалогіі дысцыпліны.

Аб рэалізацыі кагнітыўных практык у змесце гістарычнай адукацыі. Як ужо адзначалася, для здзяйснення інтэграцыі і дыферэнцыяцыі гістарычных ведаў патрэбны комплекс пазнавальных метадаў, сродкаў і форм прадстаўлення гістарычных ведаў. Калі гэта так, то кагнітыўныя практыкі ў гістарычным даследаванні можна разглядаць у рамках міждысцыплінарнага падыходу. Для гуманітарнага, у тым ліку гістарычнага, мыслення адной з актуальных мэт з'яўляецца авалоданне метадалагічным і метадычным інструментарыем, што аб'ядноўвае змястоўны і працэсуальны аспекты выкладання гісторыі ў агульнаадукацыйных установах. Патрэба гісторыкаў у метадычнай літаратуры, якая ўтрымлівае кагнітыўныя практыкі для рашэння названай праблемы, відавочна. У Беларусі ўжо з'явіўся дапаможнік такой накіраванасці, але ён адрасаваны навуковым работнікам і выкладчыкам філасофіі ў ВНУ [9].

У сучасных дапаможніках па метадалогіі гісторыі асноўная ўвага надаецца змястоўна-канцэптуальнаму аспекту метадалагічных ведаў. Гэта прынцыпова важная частка гістарычнага

павнення, якая павінна быць дапоўнена распрацаванай тэхналогіяй пазнавальнай дзейнасці, гэты значыць працэсуальным бокам. Сукупнасць тэарэтыка-метадалагічных устаноў канструявання гістарычных ведаў і канкрэтныя прыёмы іх апрацоўкі і прадстаўлення ў найбольшай меры адпавядаюць новым умовам даследавання шматфактарнай гісторыі і рэалізацыі варыятыўнага навучання.

Са з'яўленнем прац па кагнітыўнай псіхалогіі, лінгвістыцы, інфармацыйных тэхналогіях аперацыйнальнага мадэлявання гістарычнай навукі значна расшырыліся. У наш час працэс мадэрнізацыі гістарычнага пазнання ўключае як класічную тэорыю, так і ўнясенне прыняцця дадатковасці, сінергетызму, рэлятывізму, нелінейнасці, шматмернасці і шматаспектнасці, поліпарадымальнасці [12, с. 18]. Усё гэта накладвае дадатковыя абавязкі на настаўніка. Яму неабходна шляхам самаадукацыі засвоіць асновы такіх дысцыплін, як логіка і метадалогія навуковага пазнання, філасофія гісторыі, метадалогія гістарычнага пазнання. Больш эфектыўным было б інтэрсюнае і творчае ўвядзенне гэтых курсаў у праграмы навучання ВНУ. Практычнае здзяйсненне адзначаных задач, без сумнення, павысіла б кагнітыўны складальнік метадалагічнай культуры выкладання гісторыі.

Атрыманне навыкаў кагнітыўнай дзейнасці навучэнцаў адбываецца на аснове засваення практыкі канструявання: 1) канцэптualaльных мадэлей зместу гістарычнай адукацыі (мадэлей канцэптualaльных падыходаў) і гісторыі як прадмета навукі; 2) дыдактычных мадэлей гістарычнага тэксту; 3) мадэлей гісторыі як вучэбнага прадмета; 4) інтэграцыйных мадэлей канцэптualaльна-змястоўнага, аперацыйнальнага аспектаў гістарычных ведаў. Калі абагульніць гэтыя тэарэтыка-пазнавальныя аспекты, то гэта будзе адпавядаць задачы практычнага засваення навучэнцамі працэсаў згортвання і разгортвання інфармацыі. Дадзены бок пазнавальнай дзейнасці ўжо вывучаўся ў савецкай педагогіцы [8, с. 32], але не атрымаў поўнага развіцця ў метадалогіі і методыцы пабудовы гістарычных ведаў, арыентаванай на фармацыйны метадалагічны падыход.

Мы мяркуем, што ў сучасных умовах існуюць значныя падставы для выкарыстання ўсяго стаючага з мінулага гістарычнай навукі і педагогікі, а таксама выкарыстання даных гуманітарных навук для адкрыцця новых перспектыв у галіне гістарычнай адукацыі. Звяртаючыся непасрэдна да працэсаў інтэграцыі і дыферэнцыяцыі ў гістарычнай навучы і адукацыі, падкрэслім першаступенную актуальнасць для гістарычнага даследавання і навучання як канцэптualaльных мадэлей

(макрасструктур) агульнагуманітарнага характару, так і канкрэтных даследчых механізмаў, звернутых да мікрасструктур гістарычных ведаў.

У гістарычнай навучы і адукацыі ў рамках працэсу інтэграцыі і дыферэнцыяцыі ідзе складаны працэс пошуку новых форм пазнавальнай дзейнасці. Патрэба ў новых формах кагнітыўных практык выклікана: а) змяненнем поглядаў на суадносіны аб'екта гістарычнага пазнання і яго інтэрпрэтацыі з боку суб'екта; б) ростам аперацыйнальнасці ведаў, іх дзейнаснага кампанента; в) павелічэннем значнасці, метадалагічных ведаў і асабліва гістарычнай эпістэمالогіі; г) змяненнем відаў рацыянальнасці і тыпаў пазнавальнай дзейнасці асобы; д) з'яўленнем новых форм прадстаўлення ведаў; е) імкненнем да дыферэнцыяцыі і інтэграцыі гуманітарных ведаў; ж) стварэннем міждысцыплінарных аб'ектаў даследавання і метапрадметаў у навучанні.

Мы мяркуем, што працэсы інтэграцыі і дыферэнцыяцыі, якія адбываюцца ў сучаснай гістарычнай навучы і дыдактыцы гісторыі, забяспечаць захаванне адзінства і спецыфікі розных гістарычных дысцыплін у адукацыйных гістарычных ведах. Наяўнасць базавых асноў ведаў дае магчымасць улічваць розныя формы варыятыўнага навучання гісторыі. У сваю чаргу, прымяненне кагнітыўных практык будзе эфектыўна ўздзейнічаць на актуальныя пытанні сучаснасці і дазволіць своечасова рэагаваць на з'яўленне новых гістарычных ведаў.

ЛІТАРАТУРА

1. *Ворожцов, В.П.* Роль методологии в повышении эффективности научных исследований / В.П. Ворожцов // Методология в сфере науки и практики / С.Т. Москаленко, А.А. Погарадзе, А.А. Чечулин и др. – Новосибирск, 1988.
2. *Вяземский, В.В.* Теория и методика преподавания истории: учеб. для студ. высш. учеб. заведений / В.В. Вяземский, Ю.В. Стрелова. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 384 с.
3. *Годер, Г.И.* Методическое пособие по истории древнего мира / Г.И. Годер. – М.: Просвещение, 1977. – 352 с.
4. *Громыко, Ю.В.* Мыследеятельностная педагогика (теоретико-практическое руководство по освоению высших образцов педагогического искусства) / Ю.В. Громыко. – Минск: Технопринт, 2000. – 376 с.
5. *Делор, Ж.* Образование: скрытое сокровище: Доклад междунар. комиссии по образов. для XXI века, представленный ЮНЕСКО / Ж. Делор [и др.]. – Париж: Изд-во ЮНЕСКО, 1996. – С. 30–40.
6. *Корнилов, Ю.* О различиях метакогнитивной и профессиональной деятельности / Ю. Корнилов // Когнитивное обучение: современное состояние и перспективы / под ред. Т. Галкиной и Э. Лоарева. – М., 1997. – С. 191–200.

7. Кревер, Г.А. Изучение теоретического содержания курсов истории в 5–9 классах: Из опыта работы / Г.А. Кревер. – М.: Просвещение, 1990. – 191 с.
8. Лернер, И.Я. Качество знаний учащихся. Какими они должны быть / И.Я. Лернер. – М.: «Знание», 1978. – 48 с.
9. Лукашевич, В.К. Философия и методология науки: учеб. пособие / В.К. Лукашевич. – Минск: Соврем. шк., 2006. – 320 с.
10. Пальчик, Г.В. Организационно-теоретические основания разработки вариативного компонента содержания общего среднего образования / Г.В. Пальчик // Кіраванне у адукацыі. – 2006. – № 6. – С. 3–10.
11. Решетова, З.А. Формирование системного мышления в обучении: учеб. пособие для вузов / З.А. Решетова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 344 с.
12. Рогулин, В.Е. Пути повышения научно-методологической культуры преподавания истории / В.Е. Рогулин // История и обществознание в школе. – 2006. – № 6. – С. 12–18.
13. Слободчиков, В.И. Инновации в образовании: основания и смысл / В.И. Слободчиков // Пед. инновации. – 2004. – № 1. – С. 17–36.

SUMMARY

Methods of construction of conception of educational historical knowledge are worked out. Reseived results became a basis of original conception construction of historical knowledge and practice of cognitive operations. The results of the may be applied: research in the field of educational knowledge construction of cognitive processes and models of historical knowledge, methodology of history and other humanitarian sciences.

УДК 947.6 «17»

I.P. Вуглік,

*кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры мастацкай творчасці і прадзюсерства
Прыватнай установы адукацыі «Інстытут сучасных ведаў імя А.М. Шырокава»*

САЦЫЯЛЬНА-ДЭМАГРАФІЧНЫЯ ХАРАКТАРЫСТЫКІ БЕЛАРУСКАГА СЯЛЯНСТВА XVIII ст.

Праблема характарыстыкі дэмаграфічных, сацыяльных параметраў беларускага сялянства працягвае заставацца даволі актуальным пытаннем гісторыі культуры беларускага грамадства эпохі феадалізму. Сялянства было асноўным па колькасці класам тагачаснага грамадства. Яно аб'ектыўна выступае істотным рэпрэзэнтантам беларускага сацыялізму ў цэлым. Аднак збор матэрыялаў па дадзенай тэматыцы ўскладняецца адсутнасцю дастаткова поўных крыніц – менавіта інвентароў, дзе часта не ўказваюцца поўная колькасць сям'і – у першаю чаргу дзяцей, маладых дзяўчын. Такім чынам, каштоўнасць для разгляду дадзенай тэматыкі маюць дастаткова поўныя крыніцы, якія тычацца як дэмаграфічных даных, так і сацыяльных параметраў беларускага сялянства.

У працах вядомых навукоўцаў разглядаўся шэраг аспектаў дадзенай праблемы: колькасць жыхароў на дом (дым) даследавалі М.В. Доўнар-Запольскі, С. Касцялкоўскі, Т. Корзан, Г. Лаўмяньскі, Ю. Можы, П.Р. Казлоўскі [1, с. 31–32], размеркаванне сялян па поле, узросце – П.Г. Казлоўскі [1, с. 34], сацыяльна-маёмасная структуры В.І. Мялешка [2, с. 31–33] і інш. Варта адзначыць, што праблема гісторыі сялянскай культуры часоў сталага феадалізму з'яўляецца адной з найменей распрацаваных як па колькасці, так і па структурных паказчыках: узровень смяротнасці, колькасць дзяцей і г. д. Дапоўніць гэту тэматыку новымі матэрыяламі – мэта дадзенага артыкула.

Узроставыя паказчыкі сялян змешчаны ў спісе насельніцтва маёнтка Дзевяткавічы Слонімскага павета за 1789 г., дзе ўзгадваюцца 1358 чалавек з 211 дымоў 22 вёсак [3, л. 1]. Як сведчаць вынікі даследавання, найбольшая колькасць чалавек – 597 (44%) – прыходзіцца на ўзрост ад 1 да 16 гадоў, затым ідзе ўзрост ад 16 да 30 гадоў (302 чал. – 22%), далей адпаведна ад 30 да 45 гадоў (220 чал. – 16%), 45–60 (99 чал. – 8%) і ад 60 і больш – 140 чал. – 10%). Выклікае ўвагу досыць невялікі працэнт людзей сталага і пажылога – ад 45 да 60 гадоў – узросту. Такая з'ява характэрна для еўрапейскай дэмаграфіі XVIII ст. (для тагачаснага грамадства ўласціва невялікая колькасць людзей, якія жылі да 60 гадоў): у Францыі XVIII ст. да 60 гадоў дажывала 214 чалавек з 1 000 [4, с. 132], што складае 21,4%. Па даных П.Р. Казлоўскага, у маёнтку Урэчча, згодна з данымі за 1789 г., з агульнай колькасці 1331 чал. дзве асноўныя групы сялян былі ад 1 да 16 гадоў (41%) і ад 16 да 30 гадоў (30%) [1, с. 34]. Як бачна, працэнтная колькасць прадстаўнікоў гэтага ўзросту ў двух маёнтках досыць блізкая (66 і 71%). Такім чынам, прадстаўленая вясковая супольнасць можа характарызавацца як «маладая», дзе колькасць людзей істотна памяншаецца па меры павышэння ўзросту. Параўнальна з папярэднім узроставым перыядам прыкладна на аднолькаваю колькасць змяншаецца лічба людзей з 30 да 40 гадоў (118 чал.) і з 45 да 60 гадоў (121 чал.), што сведчыць аб істот-